Zbornik sudske prakse

RJEŠENJE SUDA (prvo vijeće)

14. studenoga 2013.*

„Direktiva 93/13/EEZ – Članak 99. Poslovnika Suda – Potrošački ugovori – Ugovor o hipotekarnom kreditu – Ovršni postupak na temelju hipoteke – Ovlasti nacionalnog suda nadležnog za ovrhu – Nepoštene odredbe – Kriteriji za ocjenu“

U spojenim predmetima C-537/12 i C-116/13,

povodom zahtjevâ za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koje su uputili Juzgado de Primera Instancia e Instrucción nº 1 de Catarroja (Španjolska) i Juzgado de Primera Instancia nº 17 de Palma de Mallorca (Španjolska), odlukama od 15. studenoga 2012. i 26. veljače 2013., koje je Sud zaprimio 26. studenoga 2012. i 11. ožujka 2013., u postupcima

Banco Popular Español SA

protiv

Marije Teodolinde Rivas Quichimbo,

Wilmara Edgara Cuna Péreza (C-537/12)**,**

te

Banco de Valencia SA

protiv

Joaquína Valldeperasa Tortose,

Maríje Ángeles Miret Jaume (C-116/13)**,**

SUD (prvo vijeće),

u sastavu: A. Tizzano (izvjestitelj), predsjednik vijeća, A. Borg Barthet, E. Levits, M. Berger i S. Rodin, suci,

nezavisna odvjetnica: J. Kokott,

tajnik: A. Calot Escobar,

odlučivši, nakon što je saslušao nezavisnu odvjetnicu, da u predmetu odluči obrazloženim rješenjem u skladu s člankom 99. Poslovnika Suda,

* – Jezik postupka: španjolski

donosi sljedeće

Rješenje

1 Zahtjevi za prethodnu odluku odnose se tumačenje Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima (SL L 95, str. 29.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 12., str. 24.).

2 Ti su zahtjevi podneseni u okviru dvaju sporova između, s jedne strane, Banco Popular Español SA (u daljnjem tekstu: Banco Popular) te M. T. Rivas Quichimbo i W. E. Cuna Péreza kao i, s druge strane, Banco de Valencia SA (u daljnjem tekstu: Banco de Valencia) te J. Valldeperasa Tortose i M. A. Miret Jaume, u pogledu naplate neplaćenih dugova koji proizlaze iz ugovorâ o hipotekarnom kreditu sklopljenih između tih stranaka.

Pravni okvir

Pravo Unije

3 Šesnaesta uvodna izjava Direktive 93/13 glasi:

„budući da prodavatelj robe ili pružatelj usluga možda ispunjava uvjet o dobroj vjeri ako postupa pošteno i pravedno u odnosu na drugu stranu o čijim zakonitim interesima mora voditi računa”.

4 Članak 3. te direktive određuje:

„1. Ugovorna odredba o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori smatra se nepoštenom ako u suprotnosti s uvjetom o dobroj vjeri, na štetu potrošača prouzroči znatniju neravnotežu u pravima i obvezama stranaka, proizašlih iz ugovora.

2. Uvijek se smatra da se o nekoj odredbi nije pojedinačno pregovaralo ako je ona sastavljena unaprijed pa potrošač nije mogao utjecati na njezin sadržaj, posebno u kontekstu unaprijed formuliranog standardnog ugovora.

[...]

3. Prilog sadrži indikativan i netaksativni popis odredaba koje se mogu smatrati nepoštenima.”

5 U skladu s člankom 4. stavkom 1. navedene direktive:

„Ne dovodeći u pitanje članak 7., nepoštenost ugovorne odredbe procjenjuje se tako da se u obzir uzimaju priroda robe ili usluga na koje se ugovor odnosi u vrijeme kada je ugovor sklopljen, sve popratne okolnosti sklapanja ugovora i sve ostale odredbe tog ugovora ili nekog drugog ugovora o kojem on ovisi.”

6 Članak 6. stavak 1. iste direktive glasi kako slijedi:

„Države članice utvrđuju da u ugovoru koji je prodavatelj robe ili pružatelj usluge sklopio s potrošačem prema nacionalnom pravu nepoštene odredbe nisu obvezujuće za potrošača, a da ugovor u tim uvjetima i dalje obvezuje stranke ako je u stanju nastaviti važiti i bez tih nepoštenih odredaba.”

7 Članak 7. stavak 1. Direktive 93/13 glasi:

„U interesu potrošača i tržišnih konkurenata države članice osiguravaju da postoje primjerena i djelotvorna sredstva za sprečavanje stalnog korištenja nepoštenih odredaba u ugovorima koji prodavatelji robe i pružatelji usluga sklapaju s potrošačima.”

8 U točki 1. Priloga toj direktivi navedene su odredbe iz članka 3. stavka 3. te direktive. U tom je prilogu navedeno:

„1. Odredbe čiji su predmet ili svrha:

[...]

(e) zahtjev da svaki potrošač koji propusti ispuniti svoju obvezu plati nerazmjerno visok iznos naknade;

[...]

(g) mogućnost da prodavatelj robe ili pružatelj usluga prekine ugovor sklopljen na neodređeno vrijeme bez primjerenog otkaznog roka, osim u slučaju kada za to postoje ozbiljni razlozi;

2. Područje primjene točaka (g), (j) i (l)

(a) Točka (g) nije prepreka za odredbe prema kojima pružatelj financijskih usluga pridržava pravo jednostranog raskida ugovora sklopljenog na neodređeno vrijeme bez obavijesti, u slučaju valjanog razloga, pod uvjetom da se od pružatelja usluga traži da o tome odmah obavijesti drugu ugovornu stranku ili stranke.

[...]”

Španjolsko pravo

9 U španjolskom je pravu zaštita potrošača od nepoštenih odredbi najprije bila uređena Općim zakonom 26/1984 o zaštiti potrošača i korisnika ((Ley General 26/1984 para la Defensa de los Consumidores y Usuarios) od 19. srpnja 1984. (BOE br. 176. od 24. srpnja 1984., str. 21686.).

10 Taj je zakon zatim bio izmijenjen Zakonom 7/1998 o općim uvjetima ugovorâ (Ley 7/1998 sobre condiciones generales de la contratación) od 13. travnja 1998. (BOE br. 89., od 14. travnja 1998., str. 12304.), kojim je Direktiva 93/13 prenesena u španjolsko nacionalno pravo.

11 Naposljetku, Opći zakon 26/1984, kako je izmijenjen Zakonom 7/1998, kodificiran je Kraljevskim zakonodavnim dekretom 1/2007 o proglašenju pročišćenog teksta Općeg zakona o zaštiti potrošača i korisnika i ostalih dopunskih zakona (Real Decreto Legislativo 1/2007, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias) od 16. studenoga 2007. (BOE br. 287., od 30. studenoga 2007., str. 49181.).

12 U skladu s člankom 82. tog kraljevskog zakonodavnog dekreta:

„1. Smatraju se nepoštenima sve ugovorne odredbe o kojima se nisu vodili pojedinačni pregovori i sve prakse koje nisu izričito odobrene ako, u suprotnosti s uvjetom o dobroj vjeri, na štetu potrošača i korisnika prouzroče znatniju neravnotežu u pravima i obvezama stranaka proizišlima iz ugovora.

[...]

3. Nepoštenost ugovorne odredbe procjenjuje se tako da se u obzir uzimaju priroda robe ili usluga na koje se ugovor odnosi, sve popratne okolnosti sklapanja ugovora i sve ostale odredbe tog ugovora ili nekog drugog ugovora o kojem on ovisi.

4. Neovisno o prethodnim stavcima, u svakom su slučaju nepoštene one odredbe koje, u skladu s člancima 85. do 90:

(a) ugovor vežu uz volju prodavatelja robe ili pružatelja usluga;

(b) ograničavaju prava potrošača i korisnika;

(c) utvrđuju da nema uzajamnosti između obveza ugovornih strana;

(d) potrošaču ili korisniku nalažu neproporcionalna osiguranja ili mu neopravdano nalažu teret dokazivanja;

(e) nisu proporcionalne s obzirom na sklapanje i izvršenje ugovora, ili

(f) su u suprotnosti s primjenjivim pravilima nadležnosti i pravnim pravilima."

13 Ovršni postupak na temelju hipoteke uređen je Zakonikom o građanskom postupku (Ley 1/2000, de 7 de enero, de Enjuiciamiento Civil), u verziji koja je bila na snazi na dan podnošenja tužbi u glavnim postupcima (u daljnjem tekstu: Zakonik o građanskom postupku), u knjizi III., glavi IV., poglavlju V., naslovljenom „Posebnosti ovrhe nad nekretninama i pokretninama na kojima je osnovano založno pravo", a osobito u njegovim člancima 681. do 698.

14 Članak 695. Zakonika o građanskom postupku glasi:

„1. U postupcima iz ovog poglavlja prigovor protiv ovrhe koji podnese ovršenik prihvatit će se samo ako se temelji na sljedećim razlozima:

1.ª isteku osiguranja ili obveze osiguranja, ako je podnesen izvadak iz upisnika o brisanju hipoteke ili, po potrebi, založnog prava bez predaje u posjed, ili javnobilježnički akt koji potvrđuje primitak plaćanja ili poništenje osiguranja.

2.ª pogrešci u određivanju potraživog iznosa, ako osigurana tražbina odgovara dugovnom saldu koji je doveo do zatvaranja računa između vjerovnika koji traži ovrhu i ovršenika. Ovršenik mora podnijeti svoj primjerak izvatka o stanju računa te će se prigovor prihvatiti samo ako se saldo na navedenom izvatku razlikuje od salda koji je naveo vjerovnik koji traži ovrhu.

[...]

3ª [...] postojanju drugog osiguranja ili hipoteke […] upisane prije osiguranja koje je predmet postupka, što je potrebno dokazati odgovarajućom potvrdom o upisu.

2. U slučaju podnošenja prigovora iz prethodnog stavka tajnik suda će obustaviti ovrhu i pozvati stranke da se pojave pred sudom koji je izdao rješenje o ovrsi. Između poziva na raspravu i njezina održavanja mora proći najmanje petnaest dana. Tijekom te rasprave sud saslušava stranke, ispituje priložene dokumente i sljedeći dan donosi relevantnu odluku u obliku rješenja.

[...]"

15 Članak 698. Zakonika o građanskom postupku određuje:

„1. O svakom prigovoru koji podnese dužnik, treća osoba koja je posjednik ili zainteresirana osoba, a koji nije naveden u prethodnim člancima, uključujući i one o ništavosti ovršnog naslova ili o dospijeću, izvjesnosti, otpisu ili visini iznosa duga, bit će odlučeno u odgovarajućoj presudi, pri čemu njezin učinak nikada neće biti obustava ili prekid sudskog postupka ovrhe predviđene u ovom poglavlju.

[...]

2. Prilikom podnošenja prigovora iz prethodne [točke] ili tijekom postupka koji je njime pokrenut, može se zahtijevati da se učinkovitost odluke koja će u tom okviru biti donesena osigura zadržavanjem cijelog iznosa ili dijela iznosa koji se, u skladu s postupkom uređenim ovim poglavljem, mora vratiti vjerovniku.

Sud će s obzirom na podnesene dokumente donijeti odluku kojom se nalaže navedeno zadržavanje ako smatra da su navedeni razlozi dovoljni. Ako solventnost podnositelja zahtjeva za zadržavanje nije očita i dostatna, sud od njega mora zahtijevati da unaprijed položi dostatno osiguranje za zatezne kamate i za naknadu druge štete koja bi vjerovniku mogle nastati.

3. Ako vjerovnik položi primjereno osiguranje za iznos koji se na temelju postupka iz stavka 1. ovog članka zahtijeva za zadržavanje, zadržavanje će se ukinuti."

16 Članak 131. Zakona o hipotekama (Ley Hipotecaria) koji je bio na snazi u vrijeme nastanka činjenica iz glavnih postupaka, koji je kodificiran Dekretom od 8. veljače 1946. (BOE br. 58. od 27. veljače 1946., str. 1518.), određuje:

„Preventivne zabilježbe zahtjeva za proglašavanje ništavosti hipoteke ili druge zabilježbe koje se ne temelje na jednom od slučaja koji mogu dovesti do obustave ovrhe brisat će se na temelju rješenja o brisanju iz članka 133. ako su izvršene nakon zabilježbe o izdavanju teretovnice. Akt koji se odnosi na potvrdu o primitku plaćanja hipoteke ne može biti predmet zabilježbe osim ako prethodno navedena zabilježba već nije brisana na temelju sudskog rješenja donesenog u tu svrhu."

17 U skladu s člankom 153.a tog zakona:

„[…] Stranke se mogu dogovoriti da, u slučaju ovrhe, potraživi iznos bude iznos koji proizlazi iz izračuna koji je financijska ustanova koja je odobrila kredit izvršila onako kako su se dogovorile stranke akta.

Po dospijeću o kojem su se dogovorile ugovorne strane ili po isteku bilo kojeg produljenja, ovrha na temelju hipoteke može se provesti u skladu s člancima 129. i 153. ovog zakona i odgovarajućim odredbama Zakonika o građanskom postupku.

Glavni postupci i prethodna pitanja

Predmet C-537/12

18 W. E. Cun Pérez i M. T. Rivas Quichimbo sklopili su 28. svibnja 2005. ugovor o kreditu u iznosu od 107 300 eura, koji je bio osiguran hipotekom na obiteljskom domu.

19 Od 31. listopada 2009. dužnici više nisu plaćali obroke kredita.

20 Tako je Juzgado de Primera Instancia e Instrucción nº 1 de Catarroja (prvostupanjski i istražni sud br. 1. u Catarroji), pri odlučivanju o zahtjevu koji je 20. siječnja 2012. podnijela Banco Popular, odlukom od 8. veljače 2012. odobrio ovrhu na temelju hipoteke na nekretnini koja je dana kao osiguranje, pri čemu je dužniku naložio da plati 97 667,49 eura glavnice koju je još potrebno platiti i 17 962,02 eura kamata i troškova.

21 M. T. Rivas Quichimbo, koju je zastupao odvjetnik određen nakon njezina zahtjeva za besplatnu pravnu pomoć, podnijela je 18. svibnja 2012. prigovor protiv odluke o ovrsi, pri čemu se osobito pozvala na nepoštenost odredbe o „najnižoj kamatnoj stopi" iz ugovora o kreditu, kojom se kreditnoj instituciji jamči najniža kamatna stopa, ako kamatna stopa koja se upotrebljava kao referentna padne ispod određene vrijednosti, čime se kredit s promjenjivom kamatnom stopom u biti mijenja u kredit s fiksnom kamatnom stopom.

22 Budući da je navedeni odvjetnik na raspravi održanoj 10. srpnja 2012. ponovio argument o nepoštenosti predmetne ugovorne odredbe, Banco Popular istaknula je da se taj argument ne nalazi na taksativnom popisu razloga za prigovor predviđenih člankom 695. Zakonika o građanskom postupku i da dužnik stoga treba pokrenuti postupak o meritumu.

23 U tim je okolnostima Juzgado de Primera Instancia e Instrucción nº 1 de Catarroja odlukom od 15. listopada 2012., kako bi stranke mogle iznijeti svoja očitovanja, potonje obavijestio o svojim dvojbama o usklađenosti španjolskog postupovnog prava s pravnim okvirom koji je uspostavljen Direktivom 93/13.

24 Osobito je naveo da, ako vjerovnik u svrhu ovrhe izabere ovršni postupak na temelju hipoteke, isticanje razloga koji se temelji na nepoštenosti jedne od odredbi ugovora o kreditu iz kojeg proizlazi potraživani dug moguće je samo na temelju pokretanja postupka o meritumu pred nadležnim sudom, pri čemu taj postupak nema suspenzivni učinak. U tim je okolnostima, s obzirom na nemogućnost ocjene takve nepoštenosti u fazi ovrhe, po službenoj dužnosti ili na zahtjev stranke, španjolskom sudu iznimno teško ispraviti neravnotežu između potrošača i prodavatelja robe ili pružatelja usluge u ovršnom postupku na temelju hipoteke.

25 Stoga španjolsko zakonodavstvo koje uređuje taj postupak ugrožava učinkovitost zaštite potrošača koju se želi osigurati Direktivom 93/13.

26 Taj zaključak također proizlazi iz točke 53. presude od 14. lipnja 2012., Banco Español de Crédito (C-618/10), u kojoj je Sud došao do istog zaključka u pogledu postupovnog režima za izdavanje platnog naloga poput onoga koji je na snazi u Španjolskoj jer takav sustav „sudu kojem je podnesen zahtjev za platni nalog ne dopušta da po službenoj dužnosti *in limine litis* ili u nekom drugom trenutku postupka, iako raspolaže za to potrebnim pravnim i činjeničnim elementima, ispita nepoštenost odredbi ugovora koji su sklopili prodavatelj robe ili pružatelj usluga i potrošač, ako potonji nije podnio prigovor".

27 U tim je okolnostima Juzgado de Primera Instancia e Instrucción nº 1 de Catarroja odlučio prekinuti postupak i postaviti Sudu sljedeća prethodna pitanja:

„1. [Treba li] Direktivu 93/13 tumačiti na način da joj se protivi nacionalno zakonodavstvo koje sud pred kojim je pokrenut ovršni postupak na temelju hipoteke, kao što je onaj uređen člancima 681. do 695. španjolskog Zakonika o građanskom postupku, […] sprječava da po službenoj dužnosti ili na zahtjev stranke ocijeni nepoštenost odredbe iz ugovora sklopljenog između prodavatelja robe ili pružatelja usluge i potrošača, bez obzira na to je li taj potonji podnio prigovor[?]

2. Bez obzira na to je li odgovor na to pitanje potvrdan ili negativan, [...] [treba li] [Direktivu 93/13] tumačiti na način da joj se protivi nacionalno zakonodavstvo koje sud pred kojim je pokrenut ovršni postupak na temelju hipoteke, kao što je onaj uređen člancima 681. do 695. španjolskog

Zakonika o građanskom postupku, […] sprječava da prekine navedeni postupak u slučaju kad je naknadno pokrenut postupak o meritumu kojim se traži utvrđenje nepoštenosti odredbe iz ugovora sklopljenog između prodavatelja robe ili pružatelja usluge i potrošača, a na temelju kojeg je pokrenut postupak ovrhe[?]"

Predmet C-116/13

28 J. Valldeperas Tortosa i M. A. Miret Jaume su s Banco de Valencia javnobilježničkim aktom od 26. srpnja 2007. sklopili ugovor o kreditu u iznosu od 300 000 eura radi kupnje obiteljskog doma. Zajmoprimci su istim aktom na kupljenoj nekretnini osnovali hipoteku kao osiguranje povrata kredita.

29 Navedenim je ugovorom u posebnoj odredbi naslovljenoj „Prijevremena dospjelost hipotekarnog kredita" predviđeno da kreditna institucija u slučaju neplaćanja bilo koje ugovorne obveze može bez prethodne obavijesti jednostrano raskinuti ugovor o kreditu te zahtijevati povrat glavnice koju je još potrebno platiti, kamata i troškova. Banka je na temelju te odredbe osobito mogla raskinuti taj ugovor čim nije bio plaćen prvi mjesečni obrok, a da pri tomu nije bila dužna uzeti u obzir činjenicu da su dužnici ranije poštovali ugovorne odredbe.

30 Budući da dužnici nisu platili četiri obroka, od ožujka do lipnja 2012., Banco de Valencia proglasila je prijevremenu dospjelost te je 5. lipnja 2012. pokrenula ovršni postupak na temelju hipoteke tražeći plaćanje iznosa od 279 540,58 eura na temelju glavnice i privremenog iznosa od 83 862,17 eura, izračunanog na temelju zateznih kamata dospjelih od javnobilježničkog izračuna priloženog zahtjevu i na temelju troškova.

31 Juzgado de Primera Instancia nº 17 de Palma de Mallorca (prvostupanjski i istražni sud u Palma de Mallorci), koji je u tom postupku nadležan za ovrhu je, kao i Juzgado de Primera Instancia e Instrucción nº 1 de Catarroja, izrazio dvojbe o usklađenosti španjolskog ovršnog postupka na temelju hipoteke s Direktivom 93/13. Na temelju tog postupka nadležan sud nema ovlasti, s jedne strane, po službenoj dužnosti ocijeniti nepoštenost odredbe iz ugovora o hipotekarnom kreditu prije nalaganja ovrhe jer je njegova zadaća ograničena na formalno ispitivanje ovršnog naslova i prateće dokumentacije, kao ni, s druge strane, obustaviti ovrhu na temelju hipoteke ako dužnik pokrene postupak o meritumu radi utvrđivanja navedene nepoštenosti.

32 Tako je Juzgado de Primera Instancia nº 17 de Palma de Mallorca, podsjetivši na stajalište nezavisne odvjetnice Kokott sadržano u njezinu mišljenju u predmetu Aziz (presuda od 14. ožujka 2013., C-415/11), tvrdio da bi ta postupovna pravila mogla biti protivna sustavu koji je uspostavljen Direktivom 93/13, kako je tumačena u ustaljenoj sudskoj praksi Suda u tom području (vidjeti presude od 27. lipnja 2000., Océano Grupo Editorial i Salvat Editores, C-240/98 do C-244/98, Zb., str. I-4941.; od 26. listopada 2006., Mostaza Claro, C-168/05, Zb., str. I-10421.; od 4. lipnja 2009., Pannon GSM, C-243/08, Zb., str. I-4713., i gore navedenu presudu Banco Español de Crédito). Naime, iz te sudske prakse proizlazi da je nacionalni sud uvijek dužan po službenoj dužnosti ocijeniti nepoštenost ugovorne odredbe koja ulazi u područje primjene te direktive ako raspolaže za to potrebnim pravnim i činjeničnim elementima.

33 Osim toga, Juzgado de Primera Instancia nº 17 de Palma de Mallorca smatrao je da iz glavnog predmeta proizlaze i druga pitanja koja se osobito odnose na tumačenje pojma „nepoštena odredba" s obzirom na članak 3. stavke 1. i 3. navedene direktive, kao i točke 1. podtočake (e) i (g) te točke 2. podtočke (a) Priloga toj direktivi. Naime, ne čini se jasna usklađenost s tim odredbama odredbe o kojoj je riječ u glavnim postupcima i koja se odnosi na prijevremenu dospjelost hipotekarnog kredita.

34 U tim je okolnostima Juzgado de Primera Instancia nº 17 de Palma de Mallorca odlučio prekinuti postupak i postaviti Sudu sljedeća prethodna pitanja:

„1. Je li španjolski ovršni postupak na temelju hipoteke u skladu s člankom 7. [Direktive 93/13] s obzirom na to da sudu ne omogućuje da po službenoj dužnosti, u svrhu nalaganja ovrhe, na zahtjev same banke provjeri odredbu o prijevremenoj dospjelosti kredita, odredbu koja se sama po sebi i u pogledu primjene u ovom slučaju smatra nepoštenom, i kojom je uvjetovana povlaštena ovrha profesionalnog vjerovnika?

2. I dalje s obzirom na članak 7. [Direktive 93/13], kakav mora biti doseg službene dužnosti suda u pogledu te odredbe kad mora naložiti ovrhu u ovršnom postupku na temelju hipoteke?

3. S obzirom na članak 3. stavke 1. i 3. [Direktive 93/13] kao i točke 1. podtočke (e) i (g) te točke 2. podtočke (a) Priloga toj direktivi, može li se smatrati da je ugovorna odredba, koja financijskoj ustanovi vjerovniku omogućuje jednostran raskid ugovora o kreditu zbog posve objektivnih razloga, od kojih neki nisu povezani sa samim ugovorom i, u tom sporu, zbog neplaćanja četiri obroka hipotekarnog kredita, sama po sebi i u pogledu posebne primjene u ovom slučaju nepoštena?”

35 Odlukom predsjednika Suda od 20. lipnja 2013., predmeti C-537/12 i C-116/13 spojeni su u svrhu pisanog i usmenog postupka kao i u svrhu donošenja presude.

O prethodnim pitanjima

36 Na temelju članka 99. Poslovnika, kad je pitanje postavljeno u prethodnom postupku jednako pitanju o kojem je Sud već odlučivao, kad se odgovor na takvo pitanje može jasno izvesti iz sudske prakse, ili kad odgovor ne ostavlja mjesta nikakvoj razumnoj sumnji, Sud može, u svakom trenutku, na prijedlog suca izvjestitelja te nakon što sasluša nezavisnog odvjetnika, odlučiti obrazloženim rješenjem.

37 Navedeni članak valja primijeniti u ovim spojenim predmetima.

Dva pitanja u predmetu C-537/12 i prva dva pitanja u predmetu C-116/13

38 Tim pitanjima, koje valja ispitati zajedno, sudovi koji su uputili zahtjev u biti pitaju treba li Direktivu 93/13 tumačiti na način da joj se protivi propis države članice, poput onog o kojem je riječ u glavnim postupcima, koji ne omogućuju sudu nadležnom za ovrhu, u okviru ovršnog postupka na temelju hipoteke, ni da, bilo po službenoj dužnosti bilo na zahtjev potrošača, ocijeni nepoštenost odredbe ugovora iz kojeg proizlazi potraživani dug i koja čini temelj ovršnog naslova, ni da odredi privremene mjere kojima bi se osigurala puna učinkovitost konačne odluke suda pred kojim se vodi odgovarajući postupak o meritumu i koji je nadležan za ocjenu nepoštenosti te odredbe.

39 U tom pogledu iz ustaljene sudske prakse proizlazi da sustav zaštite koji je uspostavljen Direktivom 93/13 počiva na ideji da se potrošač nalazi u podređenom položaju u odnosu na prodavatelja robe ili pružatelja usluga što se tiče mogućnosti pregovaranja i razine informacija (gore navedena presuda Aziz, t. 44.).

40 S obzirom na takav podređeni položaj, članak 6. stavak 1. te direktive određuje da nepoštene odredbe nisu obvezujuće za potrošača. Kao što proizlazi iz sudske prakse, radi se o odredbi s obvezujućim učinkom kojoj je cilj zamijeniti formalnu ravnotežu koju ugovor uspostavlja između prava i obveza suugovaratelja stvarnom ravnotežom koja će ponovno uspostaviti jednakost između potonjih (gore navedena presuda Aziz, t. 45.).

41 Sud je u tim okolnostima već u više navrata smatrao da je nacionalni sud dužan po službenoj dužnosti ocijeniti nepoštenost ugovorne odredbe koja ulazi u područje primjene navedene direktive i time ispraviti neravnotežu koja postoji između potrošača i prodavatelja robe ili pružatelja usluga ako raspolaže za to potrebnim pravnim i činjeničnim elementima (gore navedena presuda Aziz, t. 46. i navedena sudska praksa).

42 Osim toga, Sud je presudio da Direktivu 93/13 treba tumačiti na način da joj se protivi propis države članice koji sudu kojem je podnesen zahtjev za platni nalog ne dopušta da po službenoj dužnosti, *in limine litis* ili u nekom drugom trenutku postupka, iako raspolaže za to potrebnim pravnim i činjeničnim elementima, ispita nepoštenost odredbe o zateznim kamatama u ugovoru koji su sklopili prodavatelj robe ili pružatelj usluga i potrošač, ako potanji nije podnio prigovor (gore navedena presuda Banco Español de Crédito, t. 57.)

43 Sud je usto u točki 64. gore navedene presude Aziz smatrao da tu direktivu treba tumačiti u smislu da joj se protivi propis države članice koji, osim što u okviru ovršnog postupka na temelju hipoteke ne predviđa razloge za prigovor koji se temelje na nepoštenosti ugovorne odredbe koja čini temelj ovršnog naslova, sudu pred kojim se vodi postupak o meritumu, nadležnom za ocjenu nepoštenosti takve odredbe, ne dopušta određivanje privremenih mjera, među kojima osobito obustavu navedenog ovršnog postupka, kad je određivanje tih mjera potrebno radi osiguranja pune učinkovitosti njegove konačne odluke.

44 U tim okolnostima valja istaknuti da se na temelju te sudske prakse jasno može izvesti odgovor koji treba dati na prethodna pitanja jer se u biti odnose na definiciju, na temelju navedene direktive, službene dužnosti suda koji je nadležan za odobrenje ovrhe na temelju hipoteke, u okviru istog postupovnog sustava kao što je onaj koji je Sud ispitao u gore navedenoj presudi Aziz.

45 U tom pogledu valjda utvrditi da, kad nisu usklađeni nacionalni mehanizmi za prisilno izvršenje, načini provedbe, s jedne strane, razloga za prigovor koji su dopušteni u okviru ovršnog postupka na temelju hipoteke i, s druge strane, ovlasti koje su u toj fazi sudu nadležnom za ovrhu povjerene za ispitivanje zakonitosti odredbi potrošačkih ugovora, potpadaju pod nacionalni pravni poredak država članica na temelju načela njihove procesne autonomije, ali pod uvjetom da nisu nepovoljniji od onih koji uređuju slične situacije na koje se primjenjuje nacionalno pravo (načelo ekvivalentnosti) i da praktično onemogućuju ili pretjerano otežavaju ostvarivanje prava koja potrošačima dodjeljuje pravo Unije (načelo učinkovitosti) (vidjeti po analogiji gore navedenu presudu Aziz, t. 50.)

46 Što se tiče načela ekvivalentnosti, valja istaknuti da Sud ne raspolaže nijednim elementom na temelju kojeg bi se moglo sumnjati u usklađenost propisa o kojem je riječ u glavnim predmetima s tim načelom.

47 Naime, iz spisa proizlazi da španjolski postupovni sustav zabranjuje sudu nadležnom za ovrhu, u okviru ovršnog postupka na temelju hipoteke, da po službenoj dužnosti ili na zahtjev stranke ispita ugovor iz kojeg proizlazi potraživani dug zbog razloga koji su različiti od izričito predviđenih razloga za prigovor ili da odredi privremene mjere kojima bi se osigurala puna učinkovitost konačne odluke suda koji odlučuje o meritumu, ne samo kad potonji sud ocjenjuje nepoštenost odredbe iz ugovora koji su sklopili prodavatelj robe ili pružatelj usluga i potrošač s obzirom na članak 6. Direktive 93/13, već i kad provjerava je li takva odredba protivna nacionalnim pravilima javnog poretka, što je uostalom i dužan provjeriti.

48 Što se tiče načela učinkovitosti, valja podsjetiti da, prema ustaljenoj sudskoj praksi, svaki slučaj u kojem se postavi pitanje onemogućuje li neka nacionalna procesnopravna odredba ili pretjerano otežava primjenu prava Unije treba ispitati, uzimajući u obzir položaj te odredbe u cjelokupnom postupku, tijek postupka i njegove posebnosti pred različitim nacionalnim tijelima (gore navedena presuda Aziz, t. 53.).

49 U ovom slučaju iz spisa podnesenog Sudu proizlazi da se, na temelju članka 695. Zakonika o građanskom postupku, u ovršnim postupcima na temelju hipoteke prigovor ovršenika ovrsi prihvaća samo ako se temelji na isteku osiguranja ili obveze osiguranja, ili na pogrešci u određivanju potraživog iznosa, ako osigurana tražbina odgovara dugovnom saldu koji je doveo do zatvaranja računa između vjerovnika koji traži ovrhu i ovršenika, ili pak na postojanju drugog osiguranja ili hipoteke upisane prije osiguranja koje je predmet postupka.

50 U skladu s člankom 698. Zakonika o građanskom postupku, o svakom drugom prigovoru koji podnese dužnik, uključujući i one o ništavosti ovršnog naslova ili o dospijeću, izvjesnosti, otpisu ili visini iznosa duga, bit će odlučeno u odgovarajućoj presudi, pri čemu njezin učinak nikada neće biti obustava ili prekid sudskog postupka ovrhe predviđene u predmetnom poglavlju.

51 Osim toga, na temelju članka 131.Zakona o hipotekama, preventivne zabilježbe zahtjeva za proglašavanje ništavosti hipoteke ili druge zabilježbe koje se ne temelje na jednom od slučaja koji dovode do obustave ovrhe brišu se na temelju rješenja o brisanju iz članka 133. tog zakona ako su izvršene nakon zabilježbe o izdavanju teretovnice.

52 Međutim, iz tih navoda proizlazi da je u španjolskom postupovnom sustavu konačna dosuda imovine opterećene hipotekom trećoj osobi uvijek nepovratna, čak i ako nepoštenost odredbe koju potrošač pobija pred sudom koji odlučuje o meritumu dovodi do ništavosti ovršnog postupka na temelju hipoteke, osim u slučaju da navedeni potrošač preventivno zatraži zabilježbu tužbe za brisanje hipoteke prije stavljanja navedene zabilježbe (gore navedena presuda Aziz, t. 57.).

53 U tom pogledu ipak valja utvrditi da se, s obzirom na tijek i posebnosti ovršnog postupka na temelju hipoteke o kojemu je riječ u glavnom postupku, takva pretpostavka treba smatrati malo vjerojatnom jer postoji nezanemariv rizik da predmetni potrošač navedenu preventivnu zabilježbu ne zatraži u za to predviđenom roku zbog toga što je predmetni ovršni postupak izrazito brz ili zbog toga što ne poznaje ili ne razumije opseg svojih prava (gore navedena presuda Aziz, t. 58.).

54 Međutim, kao što je Sud već presudio u točki 59. gore navedene presude Aziz, takav postupovni režim može ugroziti učinkovitost zaštite koju se želi osigurati Direktivom 93/13 jer sudu koji odlučuje u o meritumu, kojem je potrošač podnio zahtjev zbog nepoštenosti ugovorne odredbe koja čini temelj ovršnog naslova, onemogućuje da odredi privremene mjere koje mogu obustaviti ili prekinuti ovršni postupak na temelju hipoteke ako se pokaže da je određivanje takvih mjera potrebno za osiguranje pune učinkovitost njegove konačne odluke.

55 Isto tako, valja utvrditi da takav postupovni režim može ugroziti učinkovitost zaštite koju se želi osigurati Direktivom 93/13 s obzirom na to da i sudu nadležnom za ovrhu onemogućuje da po službenoj dužnosti ili na zahtjev potrošača ocijeni nepoštenost odredbe iz ugovora iz kojeg proizlazi potraživani dug, koja u ovom slučaju čini temelj ovršnog naslova, ili da odredi privremene mjere koje mogu obustaviti ili prekinuti ovršni postupak na temelju hipoteke ako se pokaže da je određivanje takvih mjera potrebno za osiguranje pune učinkovitost konačne odluke suda koji odlučuje o meritumu pred kojim potrošač ističe takvu nepoštenost.

56 Naime, kao što je Sud presudio, bez te bi mogućnosti u svim slučajevima u kojima je, kao u glavnim predmetima, ovrha na nekretnini opterećenoj hipotekom provedena prije donošenja odluke suda koji odlučuje o meritumu o utvrđenju nepoštenosti ugovorne odredbe na kojoj se temelji hipoteka i stoga ništavosti ovršnog postupka, ta odluka navedenom potrošaču osigurala samo puku naknadnu odštetnu zaštitu koja bi bila nepotpuna i nedostatna te ne bi bila ni primjereno ni djelotvorno sredstvo za sprečavanje korištenja te odredbe, protivno onome što je predviđeno člankom 7. stavkom 1. Direktive 93/13 (gore navedena presuda Aziz, t. 60.).

57 To vrijedi tim više kad je nekretnina na kojoj je osnovana hipoteka, kao i u glavnim predmetima, dom oštećenog potrošača i njegove obitelji jer taj mehanizam zaštite potrošača koji je ograničen na plaćanje naknade štete i kamata ne omogućuje sprječavanje konačnog i nepovratnog gubitka navedenog doma (gore navedena presuda Aziz, t. 61.).

58 Stoga bi bilo dovoljno da, ako su ispunjeni uvjeti za to, prodavatelji robe ili pružatelji usluga pokrenu takav ovršni postupak na temelju hipoteke kako bi potrošače u biti lišili zaštite koju se željelo osigurati Direktivom 93/13, što je također protivno sudskoj praksi Suda prema kojoj specifične karakteristike sudskih postupaka koji se odvijaju u okviru nacionalnog prava između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača ne mogu biti element koji može utjecati na sudsku zaštitu koju potrošači trebaju imati na temelju odredaba te direktive (gore navedena presuda Aziz, t. 62.).

59 U tim okolnostima valja utvrditi da se španjolski propis o kojem je riječ u glavnom postupku ne čini usklađen s načelom učinkovitosti jer u ovršnim postupcima na temelju hipoteke koje pokreću prodavatelji robe ili pružatelji usluga i u kojima su potrošači ovršenici onemogućuje ili pretjerano otežava primjenu zaštite koja se tom direktivom želi osigurati ovršenicima (gore navedena presuda Aziz, t. 63.).

60 S obzirom na ta razmatranja, na dva pitanja u predmetu C-537/12 i na prva dva pitanja u predmetu C-116/13 valja odgovoriti da Direktivu 93/13 treba tumačiti na način da joj se protivi propis države članice, poput onoga o kojem je riječ u glavnim postupcima, koji ne omogućuje sudu nadležnom za ovrhu, u okviru ovršnog postupka na temelju hipoteke, ni da, bilo po službenoj dužnosti bilo na zahtjev potrošača, ocijeni nepoštenost odredbe ugovora iz kojeg proizlazi potraživani dug i koja čini temelj ovršnog naslova, ni da odredi privremene mjere, među kojima osobito obustavu ovrhe, kad je određivanje tih mjera potrebno radi osiguranja pune učinkovitosti konačne odluke suda pred kojim se vodi postupak i koji je nadležan za ocjenu nepoštenosti te odredbe.

Treće pitanje u predmetu C-116/13

61 Ovim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti traži pojašnjenja u pogledu tumačenja članka 3. stavaka 1. i 3. Direktive 93/13, kao i točke 1. podtočaka (e) i (g) te točke 2. podtočke (a) Priloga toj direktivi, kako bi ocijenio nepoštenost odredbe o kojoj je riječ u glavnim postupcima, i koja se odnosi na „prijevremenu dospjelost hipotekarnog kredita“.

62 U tom pogledu valja pojasniti da je Sud u gore navedenoj presudi Aziz bio pozvan odgovoriti na slično pitanje kako bi nacionalni sud mogao provjeriti, među ostalim, nepoštenost odredbe o prijevremenoj dospjelosti dugoročnih ugovora o hipotekarnom kreditu. Stoga se odgovor na ovo pitanje jasno može izvesti iz razmatranja navedenih u toj presudi.

63 Prema ustaljenoj sudskoj praksi Suda, Sud je nadležan za tumačenje pojma „nepoštena ugovorna odredba”, predviđenog člankom 3. stavkom 1. Direktive 93/13 i njezinim Prilogom, kao i za tumačenje mjerila koja nacionalni sudac može ili mora primijeniti kada ispituje ugovorne odredbe u svjetlu odredaba te direktive, pri čemu mora odlučiti, uzimajući u obzir ta mjerila, o konkretnoj kvalifikaciji određene ugovorne odredbe u odnosu na okolnosti konkretnog slučaja. Iz toga proizlazi da se Sud mora ograničiti na davanje sudu koji je uputio zahtjev smjernica o kojima ovaj potonji mora voditi računa radi ocjenjivanja nepoštenosti dotične odredbe (vidjeti presudu od 26. travnja 2012., Invitel, C-472/10, t. 22., i gore navedenu presudu Aziz, t. 66.).

64 S obzirom na navedeno, valja istaknuti da, kad se poziva na pojmove dobre vjere i znatnije neravnoteže na štetu potrošača u pravima i obvezama stranaka, proizašlim iz ugovora, članak 3. stavak 1. navedene direktive tek apstraktno definira elemente koji čine nepoštenom ugovornu odredbu koja nije bila predmet pojedinačnih pregovora (gore navedena presuda Aziz, t. 67.).

65 Međutim, kao što je Sud već pojasnio, za zaključak stvara li ugovorna odredba na štetu potrošača „znatniju neravnotežu" u pravima i obvezama stranaka, proizašlim iz ugovora, osobito valja uzeti u obzir primjenjiva pravila nacionalnog prava ako se stranke nisu drugačije sporazumjele. Na temelju takve usporedne analize nacionalni sudac moći će procijeniti stavlja li ugovor, i ako da u kojoj mjeri, potrošača u nepovoljniji pravni položaj u odnosu na onaj predviđen nacionalnim pravom koje je na snazi. Također je u tu svrhu primjereno ispitati pravnu situaciju navedenog potrošača u odnosu na sredstva koja mu stoje na raspolaganju na temelju nacionalnog pravnog propisa kako bi prestala upotreba nepoštenih ugovornih odredaba (gore navedena presuda Aziz, t. 68.).

66 Kad je riječ o tome u kojim je okolnostima ta neravnoteža nastala „u suprotnosti s uvjetom o dobroj vjeri", valja ustvrditi da nacionalni sudac mora, u skladu sa sudskom praksom Suda, u tu svrhu provjeriti može li prodavatelj robe ili pružatelj usluga, kada na pošten i pravedan način posluje s potrošačem, razumno očekivati da će ovaj prihvatiti takvu ugovornu odredbu prilikom pojedinačnih pregovora (gore navedena presuda Aziz, t. 69.).

67 U tim okolnostima također valja podsjetiti da prilog na koji upućuje članak 3. stavak 3. Direktive 93/13 sadržava samo indikativan i netaksativni popis ugovornih odredaba koje mogu biti proglašene nepoštenima (gore navedena presuda Aziz, t. 70.).

68 Osobito su u točki 1. podtočkama (e) i (g) tog priloga navedene odredbe čiji je cilj ili posljedica, s jedne strane, zahtjev da svaki potrošač koji propusti ispuniti svoju obvezu plati nerazmjerno visok iznos naknade i, s druge strane, prodavatelju robe ili pružatelju usluga odobriti prekid ugovora sklopljenog na neodređeno vrijeme bez primjerenog otkaznog roka, osim u slučaju kada za to postoje ozbiljni razlozi. Osim toga, u točki 2. podtočki (a) navedenog priloga pojašnjeno je da točka 1. podtočka (g) nije prepreka za odredbe prema kojima pružatelj financijskih usluga pridržava pravo jednostranog raskida ugovora sklopljenog na neodređeno vrijeme bez obavijesti, u slučaju valjanog razloga, pod uvjetom da se od pružatelja usluga traži da o tome odmah obavijesti drugu ugovornu stranku ili stranke.

69 Upravo je s obzirom na te kriterije zadaća Juzgado de Primera Instancia nº 17 de Palma de Mallorca da ocijeni nepoštenost odredbe o prijevremenoj dospjelosti hipotekarnog kredita o kojoj je riječ u glavnim postupcima, na temelju koje kreditna institucija može jednostrano raskinuti ugovore o kreditu sklopljene na određeno vrijeme te tako zahtijevati povrat glavnice koju je još potrebno platiti i kamata zbog toga što je dužnik u određenom razdoblju povrijedio ugovorne obveze.

70 U tom pogledu valja pojasniti da je sud koji je uputio zahtjev dužan provjeriti, među ostalim, ovisi li mogućnost prodavatelja robe ili pružatelja usluga da jednostrano raskine ugovor o tome je li potrošač ispunio bitnu obvezu u okviru predmetnog ugovornog odnosa, je li ta mogućnost predviđena u slučajevima u kojima je to neispunjenje dovoljno ozbiljno s obzirom na trajanje ugovora i iznos kredita, odstupa li ta mogućnost od pravila koja se primjenjuju u slučaju nepostojanja sporazuma među strankama tako da se potrošaču, uzimajući u obzir postupovna sredstva kojima raspolaže, otežava pristup pravosuđu kao i ostvarivanje prava obrane, i predviđa li nacionalno pravo odgovarajuća i učinkovita pravna sredstva koja potrošaču protiv kojeg je usmjerena takva odredba omogućuju da ukloni učinke jednostranog raskida ugovora o kreditu (vidjeti u tom smislu gore navedenu presudu Aziz, t. 73. i 75.).

71 Stoga valja, s obzirom na sva ta razmatranja, na treće pitanje u predmetu C-116/13 odgovoriti da članak 3. stavke 1. i 3. Direktive 93/13 i točku 1. podtočke (e) i (g) te točku 2. podtočku (a) Priloga toj direktivi treba tumačiti na način da je za ocjenu nepoštenosti odredbe o prijevremenoj dospjelosti hipotekarnog kredita, poput one o kojoj je riječ u glavnim postupcima, od odlučujuće važnosti sljedeće:

— ovisi li mogućnost prodavatelja robe ili pružatelja usluga da jednostrano raskine ugovor o tome da potrošač nije ispunio obvezu koja je bitna u okviru predmetnog ugovornog odnosa;

— je li ta mogućnost predviđena u slučajevima u kojima je to neispunjenje dovoljno ozbiljno s obzirom na trajanje ugovora i iznos kredita;

— odstupa li ta mogućnost od pravila koja se primjenjuju u slučaju nepostojanja sporazuma među strankama tako da se potrošaču, uzimajući u obzir postupovna sredstva kojima raspolaže, otežava pristup pravosuđu kao i ostvarivanje prava obrane, i

— predviđa li nacionalno pravo primjerena i djelotvorna sredstva koja potrošaču protiv kojeg je istaknuta takva odredba omogućuju da ukloni učinke jednostranog raskida ugovora o kreditu.

Zadaća suda koji je uputio zahtjev je da izvrši tu ocjenu s obzirom na sve okolnosti postupka koji se pred njim vodi.

Troškovi

72 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenog, Sud (prvo vijeće) odlučuje:

1. **Direktivu Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima treba tumačiti na način da joj se protivi propis države članice, poput onog o kojem je riječ u glavnim postupcima, koji ne omogućuju sudu nadležnom za ovrhu, u okviru ovršnog postupka na temelju hipoteke, ni da, bilo po službenoj dužnosti bilo na zahtjev potrošača, ocijeni nepoštenost odredbe ugovora iz kojeg proizlazi potraživani dug i koja čini temelj ovršnog naslova, ni da odredi privremene mjere, među kojima osobito obustavu ovrhe kad je određivanje tih mjera potrebno radi osiguranja pune učinkovitosti konačne odluke suda pred kojim se vodi postupak i koji je nadležan za ocjenu nepoštenosti te odredbe.**

2. **Članak 3. stavke 1. i 3. Direktive 93/13 i točku 1. podtočke (e) i (g) te točku 2. podtočku (a) Priloga toj direktivi treba tumačiti na način da je za ocjenu nepoštenosti odredbe o prijevremenoj dospjelosti hipotekarnog kredita, poput one o kojoj je riječ u glavnim postupcima, od odlučujuće važnosti sljedeće:**

   — ovisi li mogućnost prodavatelja robe ili pružatelja usluga da jednostrano raskine ugovor o tome da potrošač nije ispunio obvezu koja je bitna u okviru predmetnog ugovornog odnosa;

   — je li ta mogućnost predviđena u slučajevima u kojima je to neispunjenje dovoljno ozbiljno s obzirom na trajanje ugovora i iznos kredita;

   — odstupa li ta mogućnost od pravila koja se primjenjuju u slučaju nepostojanja sporazuma među strankama tako da se potrošaču, uzimajući u obzir postupovna sredstva kojima raspolaže, otežava pristup pravosuđu kao i ostvarivanje prava obrane, i

   — predviđa li nacionalno pravo primjerena i djelotvorna sredstva koja potrošaču protiv kojeg je istaknuta takva odredba omogućuju da ukloni učinke jednostranog raskida ugovora o kreditu.

Zadaća suda koji je uputio zahtjev je da izvrši tu ocjenu s obzirom na sve okolnosti postupka koji se pred njim vodi.

Potpisi